

ВИЗНАЧЕННЯ ДЕКОРАТИВНОСТІ ЕКЗЕМПЛЯРІВ ВИДУ *METASEQUOIA GLYPTOSTROBOIDES* HU ET CHENG

С.І. СЛЮСАР

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тімірязєвська, 1

Розглянуто поняття декоративності деревних рослин. Наведено методику та результати визначення індивідуальної декоративності екземплярів метасеквої гліптостробоїдної у насадженнях Києва.

Метасеквоя китайська, або гліптостробоїдна (*Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng), на думку багатьох дослідників, є цінним парковим деревом [1–5, 10, 12]. Для декоративної оцінки рослин різними авторами у свій час було запропоновано відповідні методики [5–9, 11].

Вивчаючи питання визначення декоративності деревних рослин, ми вважаємо за доцільне чітко відрізнити шість її типів: загальновидову, індивідуальну, формову, групову, сезонну, вікову.

Загальновидова декоративність — це декоративна характеристика виду взагалі, яка описує найхарактерніші зовнішні риси, що позитивно або негативно впливають на його естетичне сприймання людиною. Дані риси можуть змінюватись залежно від особливостей умов зростання і часто є типовими для виду у рослин з центру природного ареалу. У такому трактуванні поняття загальновидової декоративності набуває як практичного, так і теоретичного значення, виконуючи роль:

- індикатора сприятливості нових умов зростання і одночасно показника успішності інтродукції виду;
- естетичного ідеалу (умовно), або еталону, для індивідуального декоративного оцінювання екземплярів рослин у цих умовах.

Індивідуальна декоративність полягає у визначенні ступеня декоративної цінності екземпляра рослини через оцінку найхарак-

терніших для виду ознак. Отримані дані дозволяють визначити загальний стан окремого дерева, групову декоративність за середнім балом, виділяти у зелених насадженнях декоративні форми.

Формова декоративність характеризує декоративну цінність рослини при наявності в її фенотипі нетипових для даного виду морфологічних ознак. Встановлюється під час визначення індивідуальної декоративності (індивідуального добору) як окремих випадок останньої.

Групова декоративність характеризує декоративну цінність масиву, групи дерев або куртини. У деяких випадках визначається як середня складова від суми показників індивідуальної декоративності кожного окремого екземпляра або опосередковано — через склад, вік насаджень, характер розміщення дерев у просторі та інші критерії визначення. Отримані дані можуть бути використані, наприклад, при плануванні господарських заходів з догляду за зеленими насадженнями.

Сезонна декоративність відображає динаміку зміни декоративної цінності рослини протягом року. Знання її особливостей для кожного виду допомагає проектувати складні за формою зелені насадження з безперервним протягом року декоративним ефектом.

Вікова декоративність відображає зміну ступеня декоративності рослини в онтогенезі. Знання її особливостей для кожного окремого виду має таке саме значення, як і знання особливостей сезонної декоративності.

Дана типізація, безумовно, не є остаточною. Вона є лише спробою внести більшу ясність в дещо вузьке або іноді недостатньо чітко визначене поняття декоративності при вивченні деревних рослин. Поступово визначивши цінність рослини за різними типами декоративності, отримуємо комплексну декоративну оцінку виду.

При такому підході до питання вивчення доцільно починати з індивідуальної декоративної оцінки як найважливішої, оскільки вона враховує найбільш постійні та впливові індивідуальні декоративні якості рослини, які закладені на рівні її габітусу і є визначальними. Тому, досліджуючи метасеквою китайську у насадженнях Києва, ми насамперед встановили індивідуальну декоративність її екземплярів. Дослідження проводилось шляхом візуальної оцінки за власною методикою. Okремо оцінювались такі найхарактерніші загальновидові декоративні ознаки рослин:

I. Форма крони

(Краще сприймається на відстані не ближче однієї висоти екземпляра)

+1 бал — чіткий конусоподібний контур видимої частини крони (позитивна емоція);

0 балів — контур конусоподібний, але не чітко виражений (нейтральна оцінка);

—1 бал — контур викривлений (негативна емоція).

II. Характер розміщення гілок у кроні

(Краща відстань для сприймання — одна висота екземпляра)

+1 бал — розміщення рівномірне по всій частині крони, доступної для спостереження (всередині контуру);

0 балів — розміщення майже рівномірне, але з незначними розривами;

—1 бал — розміщення нерівномірне, з великими розривами*.

III. Форма штамбу

(Краще сприймається на відстані, меншій ніж одна висота екземпляра)

+1 бал — штамп збіжистий, ребристий, досить високий;

0 балів — штамп досить високий, але не збіжистий, не ребристий або збіжистий і низький чи зовсім відсутній;

—1 бал — штамп виражений, але пошкоджений, кривий і т. ін.

* Як окремих випадок тут враховується і часткове пошкодження хвої на гілках внаслідок захворювання, що супроводжується зміною її кольору та обсіпанням.

Результати визначення індивідуальної декоративності екземплярів *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng в насадженнях Києва, 1997 р., бали

Досліджувані декоративні ознаки			Інтегрований показник індивідуальної декоративності
Форма крони	Характер розміщення гілок у кроні	Форма штамбу	
НБС НАН України, ділянка 1 (25 років)*			
+1	+1	+1	3
НБС НАН України, ділянка 2 (35 років)			
-1	-1	0	-2
-1	-1	0	-2
0	0	0	0
+1	0	0	1
+1	+1	0	2
0	0	0	0
+1	0	0	1
-1	-1	0	-2
+1	+1	0	2
-1	-1	0	-2
+1	0	0	1
0	-1	0	-1
+1	0	0	1
-1	-1	-1	-3
-1	-1	0	-2
0	0	0	0
-1	-1	0	-2
+1	0	0	1
+1	0	+1	2
+1	0	+1	2
(Форма крони яйцеподібна)			
-1	-1	0	-2
+1	0	+1	2
НБС НАН України, ділянка 3 (41 рік)**			
-1	-1	0	-2
-1	-1	0	-2
Ботанічний сад ім. О.В. Фоміна, ділянка 1 (44 роки)			
0	0	0	0
Ділянка 2 (44 роки)			
0	0	+1	1
Ділянка 3 (44 роки)*			
-1	-1	0	-2
Ботанічний сад НАУ, ділянка 1 (45 років)			
0	0	+1	1
+1	0	0	1
Ділянка 2 (45 років)**			
-1	-1	-1	-3
Голосіївський парк ім. М.Т. Рильського (45 років)*			
+1	+1	+1	3
+1	+1	+1	3

* Освітлення ділянки відмінне. ** Освітлення ділянки незадовільне.

Сума балів за трьома вищезазначеними ознаками є інтегрованим числовим показником індивідуальної декоративності. Область значення показника буде від -3 до $+3$, що відповідає таким оцінкам: -1 — (-3) — незадовільно, 0 — задовільно, 1 — добре, 2 — дуже добре, 3 — відмінно.

Методика досить ефективна і зручна у користуванні. Вона розроблена для виконання конкретної роботи, але не виключена можливість успішного її застосування і для інших хвойних з конусоподібною кроною. Результати дослідження наведено у таблиці.

Аналізуючи дані проведених спостережень, ми бачимо, що:

- індивідуальна декоративність визначена як відмінна для 3 екземплярів (9,1 %), як дуже добра — для 5 (15,1 %), як добра — для 8 (24,2 %), як задовільна — для 4 (12,1 %), як незадовільна — для 13 екземплярів (39,4 %);
- екземпляри метасеквої, індивідуальна декоративність яких визначена як відмінна, розташовані вільно, на краще освітлених ділянках. Майже усі екземпляри з незадовільною оцінкою зростають на затінених ділянках в загущених посадках (відстань між сусідніми екземплярами 3—6 м);
- до найкращих за індивідуальними декоративними ознаками увійшли як найстаріші екземпляри метасеквої (45 років), так і наймолодший її екземпляр (25 років).

На основі отриманих даних можна зробити такі висновки:

1. Метасеквоя гліптостробоїдна в умовах Києва здатна реалізовувати властиві виду декоративні ознаки, що свідчить про перспективність її інтродукції як рослини, цінної для озеленення в Лісостепу України.

2. Основною причиною зниження індивідуальних декоративних якостей окремих екземплярів метасеквої (усихання і опадання гілок у середній та нижній частинах крони) є бічне затінення від сусідніх дерев внаслідок

невдалого вибору ділянок та загущеності посадок.

3. При введенні метасеквої у декоративні зелені насадження краще вибирати захищені з боків та добре освітлені ділянки. Дереву слід висаджувати поодинокими екземплярами (солітерами) або невеликими групами (від 3 до 7 рослин), відстань між сусідніми рослинами повинна бути не менше ніж 8 м.

1. Байков Г.К. Опыт по акклиматизации *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng в Ботаническом саду Башкирского филиала академии наук СССР // Ботан. журн. — 1959. — 44, № 7. — С. 1004—1007.
2. Добровольський І.А. Досвід вирощування метасеквої на Криворіжжі // Інтродукція та акліматизація рослин. — 1966. — С. 199—202.
3. Жаренко Н.З. Інтродукція реликта китайської флори метасеквойи гліптостробоїдної в южних районах Северо-Западного Причорномор'я // Реферат інформативний о законченых научно-исследовательских работах в ВУЗах УССР. Биология. Вып. 6. — Киев: Вища шк., 1972. — С. 10—11.
4. Замятин Б.Н. О культуре метасеквойи в открытом грунте // Бюл. Гл. ботан. сада. — 1958. — Вып. 31. — С. 116—117.
5. Колесников А.И. Декоративная дендрология. — М.: Лесн. пром-сть, 1974. — 703 с.
6. Котелова Н.В., Виноградова О.Н. Оценка декоративности деревьев и кустарников по сезонам года // Физиология и селекция растений и озеленение городов. — М., 1974. — С. 37—44.
7. Котелова Н.В., Гречко Н.С. Оценка декоративности // Цветоводство. — 1969. — № 10. — С. 11—12.
8. Миронова Г.А., Чекалин А.П. Основные принципы эстетической оценки хвойных парковых культурфитоценозов // Материалы V междунар. конф. «Проблемы дендрологии, цветоводства, плодоводства». Часть 1. Дендрология, декоративное садоводство (6—10 окт. 1997 г.). — Ялта, 1997. — С. 123—126.
9. Мисник Г. Є. До оцінки декоративності дерев та чагарників в фазах їх цвітіння та плодоношення // Біологія і культура деревних та кущових рослин. — К.: Наук. думка, — 1964. — С. 100—101.
10. Славкина Т.И. *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng в Ботаническом саду АН УзССР // Ботан. журн. — 1961. — 46, № 2. — С. 136—241.
11. Таран И.В., Агапова А.М. Пейзажные группы для рекреационного строительства. — Новосибирск: Наука, 1981. — 241 с.
12. Яковлева Л.В. Метасеквоя и ее разведение на Черноморском побережье Кавказа // Сб. тр. по зеленому строительству. Соч. НИЛОС. — 1964. — Вып. 2. — С. 173—179.

Надійшла 21.03.2000

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ДЕКОРАТИВНОСТИ
ЭКЗЕМПЛЯРОВ ВИДА METASEQUOIA
GLYPTOSTROBOIDES HU ET CHENG

С.И. Слюсар

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, Киев

Рассмотрено понятие декоративности древесных растений. Приведены методика и результаты определения индивидуальной декоративности экземпляров метасеквойи глиптостробовидной в насаждениях Киева.

DETERMINATION OF DECORATIVE SPECIMENS
OF THE METASEQUOIA GLYPTOSTROBOIDES
HU ET CHENG SPECIES

S.I. Slyusar

M.M. Grishko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

A concept of decorativeness of arboreal plants has been considered. Method and results of determination of individual decorative ness of the Metasequoia glyptostroboides specimens is presented in the Kyiv green plantations.

УДК 581.524.1

АНАЛИЗ ФИТОНЦИДНОЙ АКТИВНОСТИ ВИДОВ РОДА *FICUS L.*

И.П. ХАРИТОНОВА

Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины
Украина, 01014 Киев, ул. Тимирязевская, 1

Изучалась фитонцидная активность 6 видов рода Ficus L. Показано, что все исследуемые виды проявляют определенное фитонцидное воздействие на изучаемые тест-культуры патогенных микроорганизмов. Самой высокой фитонцидной активностью характеризуются растения Ficus rumila.

В отделе тропических и субтропических растений Национального ботанического сада им. Н.Н. Гришко НАН Украины собрана большая коллекция древесных интродуцентов, которая насчитывает около 700 таксонов. Многолетний опыт работы показал, что около 1/3 из них с успехом можно использовать для озеленения интерьеров различного функционального назначения [2]. В последние годы наибольшей популярностью из древесных растений пользуются пальмы, фикусы, шефлеры, гибискусы и другие виды с орнаментальной кроной, пестроокрашенными цельными или рассеченными листьями, декоративными цветками. Кроме декоративности эти растения, как показали наши исследования, обладают высокой адаптационной способностью к условиям произрастания.

© И.П. ХАРИТОНОВА, 2000

Одной из наиболее важных задач в настоящее время является создание эргономических моделей, позволяющих управлять параметрами воздушной среды помещений различного функционального назначения. Воздушная среда помимо обычной пыли зачастую содержит высокий уровень токсичных для человека органических соединений, насыщена болезнетворными микроорганизмами [1, 4]. Поэтому создание благоприятных условий для работы и отдыха невозможно без наличия стойких композиций из декоративных растений. Кроме удовлетворения эстетических потребностей человека они выполняют и санитарную функцию в интерьере: ионизируют воздух и повышают влажность, уменьшают уровень патогенных микроорганизмов, поглощают вредные химические вещества [3]. В связи с этим нами была проведена серия экспериментальных работ по подбору новых видов, ко-